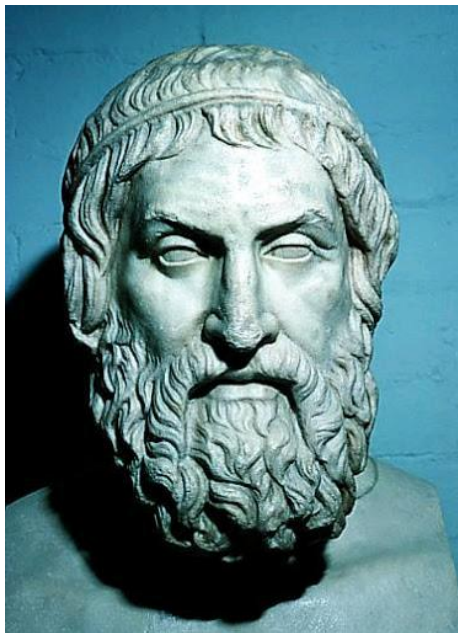

“WSPÓŁKOCHAĆ PRZYSZŁAM...”

“ANTYGONA” SOFOKLESA

SOFOKLES BIOGRAM

Sofokles urodził się w Kolonos około 496 roku. Był utalentowany i wykształcony muzycznie. Komponował muzykę do swoich tragedii, grał na kitarze (rodzaj liry) i sprawdzał się w roli aktora.

Pochodził z zamożnego mieszczaństwa. Ojciec był najprawdopodobniej właścicielem wytwórni broni lub nożownikiem. Otrzymał staranne wykształcenie ateńskie dawnego typu, oparte na zasadzie kalokagathii - czyli pełnej harmonii zalet fizycznych i duchowych oraz na kulturze estetycznej, wiedzy z zakresu muzyki, literatury, sztuki.

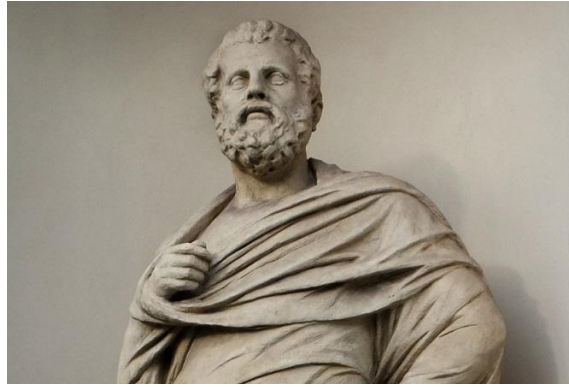
Przyjaźnił się z samym Peryklosem - twórcą demokracji ateńskiej i wybitnym mówcą. Przyczynił się do wprowadzenia w Atenach kultu boga lekarzy - Asklepiosa. Na jego cześć napisał pean. Brał także udział w życiu politycznym: za czasów Peryklesa opiekował się kasą ateńskiego związku morskiego. Dwukrotnie wybierano go na stratega zajmującego się planowaniem operacji wojskowych, ale chyba najlepiej spełnił się jako artysta.

Sukces jako poeta - tragiczny zdobył bardzo szybko. W wieku 28 lat, w zawodach dramatycznych, odniósł zwycięstwo nad Ajschylosem. Ponad połowa jego występów przyniosła mu pierwszą nagrodę.

Sofokles żył bardzo długo. Zmarł jako dziewięćdziesięcioletek w 406 roku p.n.e. Jego talent twórczy nie osłabł do ostatniej chwili: przed śmiercią napisał tragedię „Edyp w Kolonie”, którą wystawiono dopiero po śmierci poety.

Sofokles tworzył niemalże przez całe życie, a jego twórczość przepojona jest głębokim patriotyzmem, tradycjonalizmem, religijnością, ale także fatalizmem i pesymizmem. Zastąpił nie tylko jako dramaturg, poeta, ale również jako „reformator” teatru: wprowadził na scenę trzeciego aktora, dodał dekoracje, powiększył chór (z dwunastu uczestników do piętnastu), zwiększył kompetencje przewodnika chóru, zminimalizował bezpośredni wpływ bogów na losy bohaterów, wprowadził do zawodów dionizyjskich (zawody tragicznych - to inaczej agon tragiczny) tetralogię: trzy tragedie i dramat satyrowy.

Był autorem ponad stu dwudziestu tragedii, niestety zachowało się ich zaledwie siedem:

- „Ajas” - najstarsza tragedia;
- „Antygona”
- „Król Edyp”
- „Elektra”
- „Kobiety z Trachis” czyli „Trachinki”
- „Filoktet”
- „Edyp w Kolonie”

"ANTYGONA" - PRZEDAKCJA

Wydarzenia poprzedzające akcję dramatu odnoszą się do domu Lajosa, skazanego na zagładę. Wypędzony z Teb Lajos znalazł gościnę oraz przyjaźń u Pelopsa, przebywając jednak w jego domu, dopuścił się ciężkiego przestępstwa. Gdy uczył Chrisipposa, syna gospodarza, powożenia rydwanem, zachwycony urodą chłopca uwiódł go, a potem porwał. Za złamanie prawa gościnności nad nim i następnymi pokoleniami rodu zawisła klątwa.

Według wyroczni jego syn dopuścić się miał ojcobójstwa i kazirodztwa. By zapobiec tym strasznym wydarzeniom, Lajos postanowił zgładzić dziecko. Z przekutymi nogami kazał porzucić go w górach na pożarcie dzikim zwierzętom. Dzięki pasterzowi chłopiec przeżył, wychowywali go bezdzietni władcy Koryntu, nadając mu imię Edyp (gr. Oidipous – ten, który ma spuchnięte nogi)

Jako dorosły człowiek wybrał się do Delf, żeby poznać prawdę o swym pochodzeniu, wtedy usłyszał przerażającą przepowiednię. Nie wrócił więc do Koryntu, ale ruszył przed siebie. W górskim wąwozie wdał się w spór, a potem w bójkę z aroganckim starszym mężczyzną, który kazał mu zejść z drogi. Kiedy młodzieniec się ościagał, jeden ze słujących zabił jego konia. Młodzieniec poczuł się znieważony, rzucił się do walki i zabił mężczyznę i jego sługi.

Tak spełniła się pierwsza część przepowiedni, owym mężczyzną był bowiem Lajos. Potem dotarłszy do Teb, uratował miasto przed Sfinksem, w nagrodę otrzymał tron i rękę wdowiatego niedawno Jokasty. Z tego związku przyszło na świat czworo dzieci: Antygona, Ismena, Polinejkes i Eteokles. Tak dopełniła się druga część przepowiedni.

Przez 20 lat rodzina Edypa żyła w spokoju, a on rządził mądrze i sprawiedliwie. Nagle na miasto spadło nieszczęście, ziemia przestała rodzić, ludzi dziesiątkowała zaraza. Wtedy wyszła na jaw straszna prawda. Jokasta popełniła samobójstwo, a Edyp sam się oślepił. Władzę w imieniu nieletnich Polinejkesa i Eteoklesa przejął Kreon.

Kiedy dwaj bracia osiągnęli pełnoletność, władza w Tebach przeszła w ich ręce. Mieli rządzić na przemian, ale Eteokles nie chciał ustąpić bratu, choć minął wyznaczony mu czas. Polinejkes opuścił Teby i szukał sprzymierzeńców, którzy by mu pomogli odzyskać tron. Jednym z nich został Adrastas, władca Argos, którego córkę pojął Polinejkes za żonę. Na czele wyprawy stanęło siedmiu wodzów, nie zdołali jednak zdobyć miasta. A u jednej z bram ponieśli śmierć dwaj bracia. Eteokles, broniąc jej, a Polinejkes atakując. Nadszedł świt następnego dnia po walce – tu rozpoczyna się akcja „Antygony” Sofoklesa.

TRAGEDIA JAKO GATUNEK

Nazwa tragedii pochodzi od wyrażenia „tragon ode” - pieśń kozłów (określenie będące odwołaniem do odzianych w kozłę skóry młodzieńców śpiewających pieśni ku czci Dionizosa). Oznacza utwór, w którym dochodzi do konfliktu dwu sprzecznych, ale równorzędnych racji. Bohater postawiony przed koniecznością wyboru pomiędzy nimi z góry skazany jest na klęskę - tzw. **bohater tragiczny**.

Tematem tragedii greckiej były zawsze najwyższe problemy ludzkiego życia - szczęście, cierpienie, wina i kara, prawa rządzące ludzkim losem.

Celem tragedii było wywołanie u widza wstrząsu uczuciowego, czyli **katharsis**. Jest to wewnętrzne oczyszczenie spowodowane przez uczucia litości i trwogi, które mają towarzyszyć widzowi w czasie obcowania ze sztuką.

Sztuka ma odzwierciedlać rzeczywistość. Łączy się z tym kategoria estetyczna zwana **mimesis**, określająca sztukę jako naśladowczą.

CECHY TRAGEDII ANTYCZNEJ

1. Zasada trzech jedności:
 - jedność czasu** - akcja rozgrywa się w ciągu jednej doby, najczęściej między wschodem a zachodem słońca;
 - jedność miejsca** - akcja rozgrywa się cały czas w tym samym miejscu, natomiast o wydarzeniach, które rozegrały się gdzie indziej, widz jest powiadamiany przez aktorów występujących w roli postaciów;
 - jedność akcji** - cała akcja jest jednowątkowa, nie występują wątki poboczne;
2. **Chór**, który wprowadza na scenę kolejnych aktorów oraz komentuje i ocenia przebieg wydarzeń;
3. Zasada **decorum**, polegająca na obowiązku pisania tragedii stylem wysokim, czyli językiem pozbawionym wulgaryzmów i mowy potocznej;
4. Bohaterami są wybitne jednostki pochodzące z wyższych sfer;
5. Brak scen krwawych, okrutnych, o tego rodzaju wydarzeniach informuje postaniec;
6. Na scenie występuje zawsze co najwyżej trzech aktorów - **brak scen zbiorowych**.

BOHATEROWIE

ANTYGONA: główna i tytułowa bohaterka tragedii, córka Edypa, siostra Ismeny, Polinejsesa i Eteoklesa. Jest młoda i piękna, ma wkrótce wyjść za mąż za Hajmona, rezygnuje ze szczęśliwej przyszłości w imię siostrzanego obowiązku wobec brata. Jest odważna, walczy o prawo do pochówku swojego brata, bo uważa, że chociaż jest zdrajcą to nie do ludzi należy ocenianie i karanie go.

KREON: główny bohater tragedii, przeciwnik Antygony, władca Teb, mąż Eurydyki, ojciec Hajmona. Został królem Teb po śmierci Edypa, stara się być dobrym władcą, jest uparty, nie słucha rad.

HAJMON: syn Kreona, zakochany w Antygonie, broni jej przed gniewem ojca, kocha Kreona, stara się mu wytłumaczyć, że nie można sprawować władzy tyrańskiej, bo naród może się odwrócić od takiego króla. Na wieść o śmierci Antygony popełnia samobójstwo przy jej zwłokach.

EURYDYKA: żona Kreona, matka Hajmona, jest postacią epizodyczną, wiadomo tylko z ust postać, iż dowiedziawszy się o śmierci syna, powiesiła się w pałacu.

ISMENA: siostra Antygony, nie chce pomóc siostrze w pochówku brata, ponieważ boi się gniewu Kreona, kiedy jednak Antygona zostaje aresztowana, Ismena pragnie dzielić z nią winę.

TEJREZJASZ: mędrzec i wieszcz, przepowiada przyszłość, radzi Kreonowi, by nie występował przeciwko bogom, bo jest wobec nich bezsilny i nigdy z nimi nie wygra.

KONFLIKT TRAGICZNY

Istotą tragedii jest konflikt tragiczny - konflikt dwu sprzecznych, ale równorzędnych racji. Zwycięstwo którejkolwiek z nich musi prowadzić do nieszczęścia. Zatem każde rozwiązanie, każdy krok na jaki zdecyduje się bohater musi doprowadzić do nieuchronnej klęski.

KONFLIKT TRAGICZNY ANTYGONY: Antygona jest rzeczniczką „świętych praw bożych”, które nakazują umarłego pogrzebać, by po śmierci mógł trafić do krainy cieni. Motywy jej działania wyływają z głębokiej religijności oraz miłości do obu braci. Nie lęka się śmierci, która jest konsekwencją złamania zakazu, do końca trwa dumnie w uporze. Choć finał sztuki dowodzi, że prawda przez nią wyznawana jest wyższa, główna bohaterka ginie.

KONFLIKT TRAGICZNY KREONA: Kreon jako władca chce zaprowadzić w targanym nieszczęściami państwie - ład i porządek. Jego władza opiera się na prawie a rozkazy muszą być bezwzględnie respektowane. Reprezentuje on prawo ziemskie, prawo wynikające z rozumu. Jednakże chce on być władcą absolutnym i oprzeć swe rządy na przemoc, jego siłą jest strach, który w nich wzbudza. Dlatego swą władzę rozciąga na żywych i umarłych. Musi więc ponieść klęskę - polityczną i moralną.

KONFLIKT MIĘDZY TYM, CO BOSKIE, A TYM, CO LUDZKIE...

Kreon ustanawia prawo i jednocześnie je egzekwuje. Wydany przez niego zakaz chowania zwłok Polinejkesa nie jest kaprysem tyrana, ale posiada moralne uzasadnienie: Polinejkes to zdrajca, który zbrojnie napadł na rodzinne miasto, a Eteokles to obrońca ojczyzny, stanął do walki z bratem i bronił Teb.

Kreon nie chce, by obydwu spotkał jednakowy los po śmierci, dlatego zdrajcy odmawia godnego pochówku. W ten sposób potępienia haniebne postępowanie, ale jednocześnie przeciwstawia się normom religijnym, bo odmówienie pogrzebu zmarłemu było (w tamtych czasach) przestępstwem religijnym. Według prastarego obyczaju sakralnego karze podlegała osoba, która ujrzawszy niepogrzebanego trupa, nie przykryła go choćby cienką warstwą piasku. Rozkaz Kreona godził więc w prawa boskie, ignorował je, musiał mieć wobec tego negatywne konsekwencje.

Antygona, w obronie praw boskich, decyduje się godnie pochować brata. Pragnie, by jego dusza zaznała pośmiertnego odpoczynku w krainie Hadesu i nie błąkała się po świecie. Bardziej lęka się konsekwencji wynikających z niespełnienia powinności wobec bogów niż złamania zasady ustanowionej przez człowieka. Wie, że łamiąc rozkaz, naraża się na śmierć, ale godzi się ze swoim tragicznym losem. Honoruje prawa boskie i postrzega je jako nadrzędne. Uznaje wyższość bogów, nie człowieka.

KONFLIKT MIĘDZY JEDNOSTKĄ A SPOŁECZEŃSTWEM

Kreon jako głowa państwa ma obowiązek stanowienia prawa. Na tym polu pragnie zbudować swój autorytet. Deklaruje rządzić sprawiedliwie, kierować się dobrem ogółu oraz przychylić do decyzji społeczeństwa. Wydaje mu się racjonalne, że obrońca miasta zostanie pogrzebany z honorami, zaś nieprzyjaciel - pozbawiony czci, a jego ciało porzucone.

Gdy dowiaduje się o przestępstwie Antygony - jego krewnej i narzeczonej syna - Hajmona, nie zmienia rozkazu: ten, kto dopuścił się jawnego złamania prawa, musi zostać ukarany.

Nieistotne są tu więzy krwi, powinowactwo, czy uczucia Hajmona. Działa dla dobra państwa - dobra ludu, choć później okazuje się, że lud nie aprobuje jego postanowienia.

Antygona działa w obronie religii i miłości do brata, ale jej czyn jest wykroczeniem wobec władzy.

